

EHEAROME2020

Rimski komunike

A N E K S I I

EUROPEAN
Higher Education Area

bologna
process

ITALIAN **BFUG** SECRETARIAT
2018-2020

Translated within the Erasmus+ project “[IN-GLOBAL Enhancing Knowledge of the EHEA and Global Dialogue](#)” in 2023.

The original version of the Rome Communiqué and its annexes are available on the website of the European Higher Education Area:

<https://ehea.info/page-ministerial-conference-rome-2020>

**Co-funded by
the European Union**

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

Principi i smjernice za jačanje socijalne komponente visokog obrazovanja u Evropskom prostoru visokog obrazovanja (EHEA)

Pripremila BFUG Radna grupa 1 o Socijalnoj dimenziji

Uvod

Pariški Communiqué iz 2018. godine prepoznao je potrebu da usmjeri države članice ka definisanju i sprovođenju politike za poboljšanje socijalne dimenzije u okviru Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA). Ovaj dokument iznosi osnovne principe i smjernice, za koje vjerujemo da su od suštinskog značaja za dalji razvoj socijalne dimenzije u visokom obrazovanju. Ovaj dokument uzima kao polazište definiciju socijalne dimenzije istaknute u Londonskom Communiqué iz 2007. godine, koja kaže da studentsko tijelo koje pristupa, učestvuje i završava visoko obrazovanje na svim nivoima treba da odgovara raznolikom socijalnom profilu društva u zemljama EHEA-e. Savjetodavna grupa za socijalnu dimenziju je proširila prethodnu definiciju naglašavajući da socijalna dimenzija obuhvata stvaranje inkluzivnog okruženja u visokom obrazovanju koje njeguje jednakost, raznolikost i odgovara potrebama lokalnih zajednica.

Principi i smjernice u okviru ovog dokumenta dopunjuju strategiju Evropskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) iz 2020. godine - „Proširivanje učešća za pravičnost i rast“¹, koju su ministri usvojili u Jerevanu 2015. godine kao sredstvo za dalje jačanje socijalne dimenzije, istovremeno doprinoseći unapređenju kvaliteta visokog obrazovanja. Socijalna dimenzija treba da poveže principe pristupačnosti, jednakosti, različitosti i uključenosti u sve zakone, politike i prakse u vezi sa visokim obrazovanjem na način da pristup, učešće, napredak i završetak visokog obrazovanja prvenstveno zavise od sposobnosti studenata, a ne od njihovih ličnih karakteristika ili okolnosti izvan njihovog direktnog uticaja. Na pomenutim temeljima, javne vlasti treba da podrže primjenu ovih Principa i smjernica nudeći pravni, finansijski, administrativni i informativni okvir koji može da pokrene procese implementacije na lokalnom nivou. Ovaj okvir će promovisati inkluzivne strategije, koje obezbjeđuju specifičnu podršku za ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene studente², i koje naglašavaju šire mjere i politike od kojih studentska populacija i osoblje zaposleno na ustanovama visokog obrazovanja mogu imati obostranu korist.

Povećano učešće ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa u visokom obrazovanju donosi i šire benefite u pogledu smanjenja pružanja socijalne pomoći, poboljšanih zdravstvenih uslova, kao i uključivanja šire zajednice. Zajedno, pomenuti širi benefiti održavaju kohezivna, demokratska društva u kojima prevladavaju socijalna pravda, javno dobro, javna odgovornost i socijalna mobilnost. Sticanje diploma visokog obrazovanja za širi krug građana znače bolje izgleda za zapošljavanje, veće zarade i prenošenje tradicije visokog obrazovanja na sljedeću generaciju, kao i na njihove lokalne zajednice. Pored obaveza koje EHEA preuzela da ispuni, zauzimanje holističkog i proaktivnog pristupa poboljšanju socijalne dimenzije visokog obrazovanja dodatno služi za ubrzavanje napretka u postizanju „Ciljeva održivog razvoja UN-a“.

Ovi EHEA principi i smjernice određuju smjer za narednu deceniju ka javnim vlastima i ustanovama visokog obrazovanja, kako bi integrisali pomenute principe u osnovne misije visokog obrazovanja: učenje i nastava, istraživanje, inovacije, razmjena znanja, institucionalno upravljanje i rukovođenje, kao i u politikama za osnaživanje sadašnjih i budućih studenata, kao i visokoškolskog osoblja. Unapređenje socijalne dimenzije preusmjerenjem fokusa sa klauzule o pristupačnosti i stavljanjem fokusa na koncept „ne zapostaviti nikoga“ je ključni korak naprijed za jačanje društva i demokratije.

¹ Dostupno na http://www.ehea.info/media/ehea.info/file/2015_Yerevan/71/5/Widening_Participation_for_Equity_and_Growth_A_Strategy_for_the_Development_of_the_SD_and_LLL_in_the_EHEA_to_2020_613715.pdf

² Rječnik pojmova i definicija u vezi sa definicijama za ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene studente nalazi se na kraju ovog dokumenta.

Podrška različitim okruženjima za učenje je neophodna i treba je posmatrati kao ulaganje u društvo, a javne vlasti treba da preuzmu odgovornost kako bi osigurale da se predloženi principi i smjernice raspravljaju, prilagođavaju nacionalnim realnostima i primjenjuju, te da bi se osigurala bolja budućnost za naše sisteme visokog obrazovanja.

Principe u tekstu ispod treba shvatiti kao izjave na visokom nivou koje služe kao osnova za konceptualizaciju različitih politika za unapređenje socijalne dimenzije. Smjernice su preporuke namijenjene donosiocima politika o tome kako principe treba primijeniti u praksi. Stoga, ovaj dokument ne treba posmatrati kao listu za provjeru, već kao osnovu za kontinuirano unapređenje politika i njihovu efikasnu implementaciju na nacionalnom i institucionalnom nivou.

Principi

- 1. Socijalna dimenzija treba da bude centralna u strategijama visokog obrazovanja na sistemskom i institucionalnom nivou, kao i na nivou EHEA i EU.** Jačanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja i podsticanje jednakosti i inkluzije kako bi se iskazala različitost društva, odgovornost je sistema visokog obrazovanja u cjelini i treba je smatrati trajnom obavezom.

Smjernice:

Strateška posvećenost socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja treba da bude istaknuta kroz konkretne ciljeve koji se mogu ili integrisati u postojeće politike visokog obrazovanja ili razvijati paralelno. Osnovni zadatak ovih ciljeva je proširenje pristupa, podrška učešću i završetku studija za sve sadašnje i buduće studente.

U procesu kreiranja strategija treba da postoji sveobuhvatni dijalog između javnih vlasti, institucija visokog obrazovanja, predstavnika studenata i osoblja te drugih ključnih aktera, uključujući socijalne partnere, nevladine organizacije i predstavnike ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa. Ovaj široki dijalog treba da osigura stvaranje inkluzivnih strategija visokog obrazovanja koje njeguju jednakost i raznolikost i odgovaraju na potrebe šire zajednice.

- 2. Pravni propisi i druga akta za sprovođenje politika treba da dopuste i omoguće ustanovama visokog obrazovanja da razviju sopstvene strategije kako bi ispunile javnu odgovornost prema širenju pristupa, učešću i završetku studija visokog obrazovanja.**

Smjernice:

Pravni propisi i administrativna pravila treba da omoguće dovoljnu fleksibilnost u kreiranju, organizaciji i izvođenju studijskih programa na način koji podržava raznolikost potreba studenata. Ustanovama visokog obrazovanja treba omogućiti da organizuju redovne i vandredne studije, fleksibilne načine studiranja, kombinovano i učenje na daljinu, kao i da priznaju prethodno učenje (RPL), kako bi se zadovoljile potrebe široke studentske populacije.

Javne vlasti treba da promovišu priznavanje prethodnog neformalnog i informalnog učenja (RPL) u visokom obrazovanju, jer ono ima pozitivan uticaj na širenje pristupa, tranziciju i završetak, jednakost i inkluziju, mobilnost i zapošljavanje. RPL omogućava fleksibilne načine cjeloživotnog učenja u čitavom obrazovnom sektoru, uključujući i visoko obrazovanje. Implementacija RPL-a će zahtijevati efikasnu saradnju između sistema visokog obrazovanja, poslodavaca i šire zajednice. Kako bi se to omogućilo, nacionalni okviri kvalifikacija treba da obezbijede transparentno priznavanje ishoda učenja i pouzdane procedure obezbjeđenja kvaliteta.

3. Inkluzivnost cjelokupnog obrazovnog sistema treba da se poboljša razvojem koherentnih politika na svim nivoima, od obrazovanja u ranom djetinjstvu, preko školovanja do visokog obrazovanja i cjeloživotnog učenja.

Smjernice:

Važno je stvoriti sinergiju sa svim nivoima obrazovanja i srodnim područjima politike (kao što su finansije, zapošljavanje, zdravstvo i socijalna zaštita, stanovanje, migracije itd.) u cilju razvijanja mjera koje stvaraju inkluzivno okruženje kroz čitav obrazovni sektor, njegujući jednakost, raznolikost i inkluziju, i koje odgovaraju potrebama šire zajednice.

Politike socijalne dimenzije treba da podrže ne samo sadašnje studente, već i potencijalne studente u njihovoj pripremi i prelasku u visoko obrazovanje. Učešće u visokom obrazovanju mora biti cjeloživotna opcija, uključujući i odrasle koji odluče da se vrate, ili uđu u visoko obrazovanje u kasnijim fazama svog života. Inkluzivni pristup treba da uključi šire zajednice, ustanove visokog obrazovanja i druge grupe zainteresovanih strana kako bi zajednički kreirali puteve do visokog obrazovanja.

Jednakost, raznolikost i inkluzija treba da igraju ključnu ulogu u obuci nastavnika prije nego što stupe u sistem izvođenja nastave u visokom obrazovanju.

4. Pouzdani podaci zasnovani na dokazima neophodan su preduslov za poboljšanje socijalne dimenzije visokog obrazovanja. Sistemi visokog obrazovanja treba da definišu svrhu i ciljeve prikupljanja određenih vrsta podataka, uzimajući u obzir specifičnosti nacionalnih pravnih okvira. Treba razviti adekvatne kapacitete za prikupljanje, obradu i korišćenje takvih podataka za informisanje i podršku socijalnoj dimenziji visokog obrazovanja.

Smjernice:

Da bi se razvile efikasne politike, neophodno je kontinuirano prikupljanje podataka na nacionalnom nivou. U granicama nacionalnih zakonskih okvira, takvo prikupljanje podataka treba da pruži informacije o sastavu studentskog tijela, pristupu i učešću, napuštanju i završetku visokog obrazovanja, uključujući prelazak na tržište rada nakon završetka studija, kao i da omogući identifikaciju ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa.

Da bi se takvo prikupljanje podataka učinilo uporedivim na međunarodnom nivou, rad na kategorijama za prikupljanje administrativnih podataka koji su relevantni za socijalnu dimenziju treba da se razvije na nivou EHEA putem Eurostudent-a ili sličnih istraživanja. U cilju racionalizacije procesa i izbjegavanja administrativnog opterećenja javne uprave i ustanova visokog obrazovanja, ovaj razvoj bi trebao uzeti u obzir postojeće nacionalne prakse i relevantne procese prikupljanja podataka.

Takvo nacionalno prikupljanje podataka moglo bi, gdje je to relevantno i neophodno, biti dopunjeno dodatnim anketama koje sprovode ustanove visokog obrazovanja, zatim istraživanjima i analizama kako bi se bolje razumjela ranjivost, ugroženost i nedovoljna zastupljenost u obrazovanju, kao i tranzicija studenata u obrazovnom sistemu.

- 5. Javne vlasti treba da imaju politike koje omogućavaju ustanovama visokog obrazovanja da obezbijede efikasno savjetovanje i usmjeravanje potencijalnih i upisanih studenata kako bi proširili njihov pristup, učešće i završetak studija visokog obrazovanja.** Ove usluge treba da budu koherentne na nivou cijelog obrazovnog sistema, sa posebnim osvrtom na prelaze između različitih obrazovnih nivoa, obrazovnih institucija, kao i na tržište rada.

Smjernice:

Javne vlasti treba da stvore uslove koji omogućavaju saradnju između različitih javnih ustanova koje pružaju usluge savjetovanja i usmjeravanja i ustanova visokog obrazovanja, kako bi se stvorila sinergija i izbjeglo dupliranje sličnih usluga. Ove usluge treba da podržavaju principe jasnoće i lakoće za primjenu od strane korisnika, kako bi ih isti što lakše razumjeli.

Unutar raznolikog studentskog tijela, posebnu pažnju treba usmjeriti ka studentima sa smetnjama u razvoju. Ovim studentima treba obezbijediti stručnu podršku kako bi obezbijedili svoj uspjeh tokom upisa i završetka studija visokog obrazovanja. Poseban fokus treba staviti na prevenciju psiholoških izazova uzrokovanih organizacijom studija i uslovima života studenata.

Javne vlasti bi takođe trebalo da razmotre uspostavljanje institucija poput ombudsmana, koje će imati kapacitet i znanje da posreduju u slučaju sukoba, posebno u vezi sa pitanjima jednakosti koja mogu nastati tokom upisa ili realizacije studija u visokom obrazovanju, ali i da posreduju u slučaju sukoba koji ometaju završetak studija.

- 6. Javne vlasti treba da obezbijede stabilno i održivo finansiranje, kao i finansijsku autonomiju ustanova visokog obrazovanja, omogućujući im da izgrade odgovarajuće kapacitete za prihvatanje različitosti, time doprinoseći jednakosti i inkluziji u visokom obrazovanju.**

Smjernice:

Sistemi finansiranja visokog obrazovanja treba da olakšaju postizanje strateških ciljeva koji se odnose na socijalnu dimenziju visokog obrazovanja. Ustanove visokog obrazovanja treba da budu podržane i nagrađene za postizanje dogovorenih ciljeva u proširenju pristupa, povećanju učešća i završetku studija visokog obrazovanja, posebno u odnosu na ranjive, ugrožene i nedovoljno zastupljene grupe. Mehanizmi za postizanje ovih ciljeva ne bi trebalo da imaju negativne finansijske posljedice po osnovno finansiranje ustanova visokog obrazovanja.

Sistemi finansijske podrške trebali bi da budu dostupni svim studentima, međutim, kada to nije moguće, sistemi javne finansijske podrške studentima treba da budu prvenstveno zasnovani na potrebama, kako bi doprinijeli da visoko obrazovanje bude dostupno za sve studente, da podstiču mogućnosti za upis, kao i postizanje uspjeha tokom studija. Oni bi trebalo da doprinesu pokrivanju kako direktnih troškova studiranja (školarina i studijski materijal), tako i indirektnih troškova (npr. smještaj, koji postaje sve problematičniji za studente širom EHEA-e uslijed povećanih troškova stanovanja, života i prevoza itd.).

- 7. Javne vlasti treba da pomognu ustanovama visokog obrazovanja da ojačaju svoje kapacitete kako bi odgovorile na potrebe raznovrsnijeg studentskog tijela i osoblja, te da stvore okruženje koje podstiče inkluzivno učenje, kao i inkluzivnu institucionalnu kulturu.**

Smjernice:

Organi vlasti treba da podrže i obezbijede značaj unapređenja početne i kontinuirane profesionalne obuke za akademsko i administrativno osoblje na ustanovama visokog obrazovanja, kako bi se osposobili da rade profesionalno i ravnopravno sa raznovrsnim studentskim tijelom i osobljem.

Kad god je to moguće, sistem eksternog obezbjeđenja kvaliteta treba da ispita kako se socijalna dimenzija, raznolikost, dostupnost, jednakost i inkluzija iskazuju u okviru misija ustanova visokog obrazovanja, poštujući pritom princip autonomije ustanova visokog obrazovanja.

- 8. Programi međunarodne mobilnosti u visokom obrazovanju treba da budu strukturirani i implementirani na način koji stimulira raznolikost, jednakost i inkluziju, a posebno treba da podstiču učešće studenata i osoblja iz ranjivih, ugroženih ili nedovoljno zastupljenih sredina.**

Smjernice:

Međunarodno iskustvo stečeno kroz programe mobilnosti unapređuje kvalitet ishoda učenja u visokom obrazovanju. Stoga, javne vlasti i ustanove visokog obrazovanja treba da obezbijede svima jednak pristup mogućnostima za učešće u međunarodnim programima mobilnosti, kao i da adresiraju prepreke za mobilnost među ranjivim, ugroženim ili nedovoljno zastupljenim grupama studenata i osoblja.

Pored dalje podrške fizičkoj mobilnosti, uključujući potpunu prenosivost bespovratnih sredstava i zajmova širom Evropskog prostora visokog obrazovanja, javne vlasti i ustanove visokog obrazovanja treba da olakšaju upotrebu informacionih i komunikacionih tehnologija (ICT) u cilju podrške kombinovanoj mobilnosti i podsticanju internacionalizacije u svojoj zemlji kroz mogućnosti koje pružaju onlajn obuke i kursevi. Kombinovana mobilnost je kombinacija fizičke mobilnosti i onlajn učenja. Takva onlajn saradnja se može koristiti za proširenje ishoda učenja i poboljšanje uticaja fizičke mobilnosti, na primjer, okupljanjem raznovrsnije grupe učesnika ili za ponudu šireg opsega mobilnosti.

- 9. Ustanove visokog obrazovanja treba da obezbijede da uključenost zajednice promoviše različitost, jednakost i inkluziju u visokom obrazovanju.**

Smjernice:

Uključenost zajednice treba posmatrati kao proces u kome se ustanove visokog obrazovanja angažuju sa spoljnim zainteresovanim stranama kako bi preduzele zajedničke aktivnosti koje mogu biti od obostrane koristi. Poput politika socijalne dimenzije, uključenost zajednice treba da bude jasno navedena u okviru misije visokog obrazovanja. Ona bi trebalo da se bavi nastavom i učenjem, istraživanjem, pružanjem i razmjenom znanja, studentima i osobljem, kao i rukovodstvom ustanova visokog obrazovanja. Takva uključenost pruža holističku osnovu uz pomoć koje ustanove visokog obrazovanja mogu da se pozabave širokim spektrom društvenih potreba, uključujući potrebe ranjivih, ugroženih i nedovoljno zastupljenih grupa, istovremeno unapređujući svoje nastavne, istraživačke i druge ključne funkcije.

Zainteresovane strane (npr. lokalne vlasti, kulturne organizacije, nevladine organizacije, preduzeća, građani) treba da imaju mogućnost da se angažuju sa akterima visokog obrazovanja kroz otvoreni dijalog. Ovo će omogućiti istinsko partnerstvo između ustanova visokog obrazovanja i zajednice, koje može efikasno da odgovori na društvene i demokratske izazove.

- 10. Javne vlasti treba da se uključe u dijalog sa ustanovama visokog obrazovanja i ostalim relevantnim zainteresovanim stranama o načinima na koje se gore navedeni principi i smjernice mogu prevesti i implementirati kako na nacionalnom, tako i na institucionalnom nivou.**

Smjernice:

Takav dijalog bi trebao da omogući razvoj svrsishodnih mjera, koje poštuju institucionalnu autonomiju, na način da izbjegnu nepotrebno administrativno opterećenje i time omoguće konkretan napredak na putu raznolikosti, jednakosti i inkluziji u visokom obrazovanju.

U okviru gore navedenih principa i smjernica, međusobna podrška i razmjena dobrih praksi među zemljama EHEA, su od ključne važnosti kako bi se olakšao napredak ka kreiranju inkluzivnog sistema visokog obrazovanja.

Rječnik pojmova i definicija³

Ovaj rječnik definiše tri glavna pojma u dokumentu, i to konkretno: nedovoljno zastupljene, ugrožene i ranjive studente. Definicije ne treba shvatiti kao pravne definicije, te stoga one nisu u suprotnosti sa postojećom zakonskom regulativom, već su namijenjene objašnjenju pojmova koji se koriste u sadržaju Principa i smjernica.

Nedovoljno zastupljeni studenti:

Grupa studenata je nedovoljno zastupljena u odnosu na određene karakteristike (npr. pol, starost, nacionalnost, geografsko porijeklo, socio-ekonomsku pozadinu, pripadnost etničkim manjinama) ukoliko je njen udio među studentima manji od udjela uporedive grupe u ukupnoj populaciji. Pomenuto se može dokumentovati prilikom upisa, tokom studija ili prilikom diplomiranja. Pojedinci obično imaju nekoliko nedovoljno zastupljenih karakteristika, zbog čega uvijek treba uzeti u obzir kombinacije nedovoljno zastupljenih karakteristika. Pored toga, nedovoljna zastupljenost može imati uticaja na različite aspekte visokog obrazovanja – studijski program, fakultet, ustanovu visokog obrazovanja, sistem visokog obrazovanja.

Ova definicija je u skladu sa Londonskim Communiqué koji kaže „da studentsko tijelo koje pristupa, učestvuje i završava studije visokog obrazovanja na svim nivoima, treba da odražava raznolikost naše populacije“, ali je ne pokriva u potpunosti.

Ugroženi studenti:

Ugroženi studenti se često suočavaju sa specifičnim izazovima u poređenju sa svojim vršnjacima u visokom obrazovanju. Pomenuto može uzeti različite oblike (npr. invaliditet, niska primanja u porodici, slaba podrška ili ne-postojanje podrške porodice, djeca bez roditeljskog staranja, mijenjanje škole u više navrata, mentalno zdravlje, trudnoća, manje vremena za učenje jer student mora da zarađuje za život ili mora brinuti o nekome). Ugroženost može biti trajna, može se pojaviti s vremena na vrijeme, ili je samo u ograničenom periodu.

Ugroženi studenti mogu biti dio nedovoljno zastupljene grupe, ali ne moraju. Stoga, ugroženi i nedovoljno zastupljeni studenti nijesu sinonimi.

Ranjivi studenti:

Ranjivi studenti mogu biti izloženi ugroženom položaju (iznad), a da i pored toga imaju posebne potrebe (zaštite). Na primjer, zato što boluju od određene bolesti (uključujući mentalno zdravlje) ili imaju invaliditet, zato što su manjina, zato što njihova dozvola boravka zavisi od uspjeha studija (a samim tim i od odluka pojedinih profesora), zato što su pod rizikom da budu diskriminirani. Ovi studenti su ranjivi jer možda neće biti u stanju da obezbijede svoje lično blagostanje, ili da možda nijesu u stanju da se zaštite od povrede ili iskorišćavanja, te stoga zahtijevaju dodatnu podršku ili pažnju.

Co-funded by
the European Union

This translation is co-funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

³ Ovaj pojmovnik je namijenjen samo za potrebe ovih Principa i smjernica.

